

עשרת ימי שיבה

או היבט של לידה מחודשת - מיומנו של פלסטיני גולה

חוסייין שאויש, ברלין
מערבית: ברוריה הורביץ

סדק

כתב־עת לנְכַנְבָּה שכאן

לקראת שיבת פליטים פלסטינים
גיליון 6, מאי 2011

26/11/2009

הכול התחיל באימייל: "מכון גתה ברמאללה שמח להזמין אותך לקרוא מספרך..."

חזרתי מיד להיות ילד בן עשר המופתע לראות את אמו לאחר היעדרות של שנתיים. צעקתי, מחאתי כפיים, רצתי למטבח לספר לידידה שהכינה שם תה, לה נתתי לקרוא את ההזמנה בקול רם, לוודא שעניי טרם פהו מראות.

לפתע נעלם ריח הדם שהתנחל באפי במשך חצי מאה, ריח שעלה מהמזבח המקודש הנורא ההוא, המסרב לקבל קורבנות שאינם בני אנוש, והתחלתי להריח את ריחם של הזעזע והמרווה. העין קראה: רמאללה. הלב קרא: אלקבאעה. הזמנה זו הכריעה היסוסים שנמשכו זמן רב. ביום בו הנחתי את הדרכון הגרמני בכיסי החלה לקנן בראשי המחשבה על ביקור בפלסטין, ואני התחלתי להיאבק בה.

10/12/2009

תיבת האימייל מהתחלה. האימייל מופא, מתאמת התוכנית במכון גתה שברמאללה, מוחק בעצמו את כל האימיילים שנתרו. אתה קורא: "תחפש באינטרנט טיסה מתאימה, ואל תזמין מקום לפני שתשלח לי כמה הצעות חלופיות. צורכי חיסכון, אתה יודע..."

כדי להתפטר מהנמלול שתקף את המוח, אתה מתחיל לחפש טיסות באינטרנט, ואז הנמלול מפנה את מקומו למעין שלום רוחני מזור. לאחר זמן מה שב המוח שלך לפטפט.

"אתה רוצה לשוב עם סוויסאייר או עם טורקיש איירליינס או עם...?"

חדל מהתקפת האירוניה הזאת על עצמך ועל ההיסטוריה. למה לא? אתה אומר לעצמך, נהגנו לומר "רכבת השיבה", באותם ימים שבהם היו המטוסים אמצעי התחבורה של רמי המעלה, ואילו משיירות השבים ציפו שינועו על רגליהם או ברכבת. עוד נהגנו לומר שרכבת השיבה עוברת במספר תחנות חובה, רבת עמון, אחר כך, לזמן קצר מאד, דמשק, אחר כך מתמקמת בכיירות, ואחר כך לא הצלחנו עוד לעקוב אחריה כי היא טסה לכמה כיוונים, מהם תונים וחרטום, ובכיוון ההפוך – מזרחה לבגדד ודרומה לצנעא, למשל. החלטנו להשליך את כרטיסי הרכבת לפח האשפה הראשון שייקרה בדרכנו, ועוד החלטנו שהשיבה לבטח הבחינה בקשיינו ללכת אליה, ועל כן עליה לבוא אלינו.

וזה בדיוק מה שקרה.

אכן כן, השיבה באה אליי על רגליה. חיכתה וחיכתה, וכאשר פקעה סבלנותה החליטה לנקוט יוזמה אישית, וכיוון שידעה היטב עד כמה נכספתי אליה במשך חמישים שנים רוות אלה, החליטה להתחבא מאחורי הזמנה תמימה ממכון גתה שברמאללה.

14/12/2009

טלפון נייד חדש ריק ממספרים, דרכון חדש ריק מחותמות של בירות ערביות, או דרכון מיוחד לנסיעה זו – כך יעצו לי אחדים מאלה ששאלתי בעצתם. אחרים סיפקו פרטים נוספים ובהם שוט ביד וזנב באחוריים שהוסיפו לדמותו של השטן הציוני בעל הזקן המחודד הארוך והאף השווה לו פחות או יותר באורכו.

סיפור רכבת השיבה האבסורדי חזר על עצמו – רבת עמון, אחר כך רמאללה, ואחר כך, כמובן, אלקבאעה. כך, בקפיצת אקרובט תוך עקיפת כל מחסום ישראלי ומבלי להסתכל לעברו כמובן. שאלתי את מי שניסה זאת, ענו לי: אל תהיה טיפש, חקירה אחת טובה יותר משתיים או שלוש, מי יודע. וכך החלטתי, מגייס את מלוא כוחותיי המנטליים, לנחות בתל-אביב.

15/12/2009

בוקר חדש. בכל בוקר אני מוחק עם היום שעבר בלוח התלוי על הקיר חלק מה"שיכרון", ואת מקומו תופס בראשי "פיכחון" – המחשבה שאינה מסתפקת עוד בראשי הצלול, אלא החלה לפלוש אליו בשנתי. ואיזו פלישה!

זהו עניין אחד שתלטן ועיקש, גם אם נושא הוא בחובו כל לילה סיפור שונה. זהו סיפור חמש השנים האחרונות בחיי אבי, שבילה אותן בכבי על אלקבאעה לאחר שהבין כי ימות מבלי שיזכה לראותו, עד כי סברו האנשים שהוא סנילי והחלו מצרים על סופו של אדם נבון. ידיעות אלה הגיעו לאוזניי ממחנה אלירמופ באמצעות אחיי שגרו שם יחד אתו באותו בית. אז, כמו היום, אסור היה לי לבקר בסוריה.

אין זה דבר חדש שאבי מעלה בזיכרונו את אלקבאעה. יתרה מכך, כמעט שאינני זוכר יום אחד מימי ילדותי שבו אלקבאעה לא הופיע בחלומי או בחלומה של אמי בליל אמש, עד כי אנחנו, הקטנים, דימינו את עצמנו שוחים בעין אלמקלד וממלאים את

בטננו תאנים ורימונים מח'לת אלעין או מואדי אללו, אם לא יגער בנו סבי חמאדה, שגדולים כקטנים פחדו ממנו. היינו רואים כל זאת בעיניהם, שלא הפסיקו את מאבקן עם הקפה של הבוקר בנסותן להיפרד מאלקבאעה ולשוב למחנה אלירמופ, ולא היה ספק שימותו בטרם יעלה בידם להיפרד ממנו.

אולם לפני מותם הם הורישו לי רשימת הרגלים שאליה עשו כמיטב יכולתם להסתגל ובה, ובה בעת, ביקשו להיאבק: אל תבסס בשום מקום שבו תגור, אל תשכח שאתה מאלקבאעה, השוכן במחוז צפת, נקוט את כל הטקטיקות האקרובטיות האפשריות למצוא את נקודת האיזון בין הייאוש מהשיבה לאלקבאעה ובין הגעגועים הקשים מנשוא לשוב אליו. אני יכול להוסיף להרגלים שקיבלתי בירושה הרגל נוסף שסיגלתי לעצמי במאמץ אישי, והוא – התקפות של שנאה לאלקבאעה זה שאני נושא על כתפיי לכל מקום שאליו אני הולך, מבלי ששחיתי ולו פעם אחת במעיין ממעיינותיו הרבים, ומבלי שאכלתי ולו תאנה אחת או רימון אחד מפירות אלה שניתן לשער כי היו מצויים בשפע להנאתם של עוברי האורח לאורך שביליו ועל גדרותיו.

שאלתי את נפשי אם הלב שומר על קשר במידה מספקת. אמרה: לא. החלטתי לשאול את עבדאללה אלרפאעי, עץ עתיק יומין ששורשיו מגיעים עד הימים ההם. הסיבה שפניתי אליו היתה גם ריאיון שנערך איתו ושמופיע באינטרנט בקובץ "ההיסטוריה בעל־פה של הנכבה", על אודות ההיסטוריה של אלקבאעה שלפני הנפכה ובמהלכה. שמעתי אותו שלוש פעמים, ושרטטתי לעצמי מפה של הכפר על הואדיות, המעיינות ועצי התאנה שלו. על אף שזכרתי אותה בעל־פה – מאחר ששמעתי את דבריו שוב ושוב – תחבתי אותה לכיס הפנימי של המקטורן, כאילו היא אוצר שכל ארגוני המאפיה בעולם מחפשים אחריו. שבתי אל אותו האינטרנט לחפש טיסות שונות המגיעות לתל-אביב. כל חברה מלבד אל-על, כמובן. בהתאם לרוח ההתלהבות הארדואנית בחרתי בחברת תעופה טורקית. הזמנתי מקום "אינטרנטי" והעברתי עותק של אישור ההזמנה לאימייל של גתה, שבילה את החורף של אותם ימים ברמאללה.

ביקשתי מהשד האלקטרוני לשאת אותי לפלסטין. הגיעה המפה הראשונה, אחריה השנייה... הלב קרא בערבית: חיפא, ע'זה, אלקודס, אבל העין התלוננה בכל פעם על דקירת המסמרים המתפתלים, שהם בוודאי אותיות, ושבהן כתבו תומר וחבורתו את כתב העת היפה שלהם. אמרתי לשד: הבא לי מישהו שיוכל לעקור את המסמרים הללו. באה נערה ובא אדם מבוגר, אחר כך באו אחרים, כולם ממשפחת השדים "יוטיוב", וכך למדתי לקרוא את פלסטין בעברית.

18/12/2009

מה אתה עושה הערב?
כלום

תבוא לאכל איתנו ארוחת ערב. חברה של מונא מגיעה מהאדמה הכבושה. היא רוצה לראות אותנו. היא ישראלית, אבל מונא אומרת שהיא יותר קרובה למחנה שלנו.

ארוחת הערב בכיתו של "שיח' החברים" בברלין, הידיד משכבר הימים וזכריא, משמעותה תמיד היא חידוש החלום באמצעות מהפכות חדשות, או קבורתן. הוא אירח את "תל", שם המתאים לגאוגרפיה של עירנו שאיננה אלא תלים המשקיפים על מדבר, דבר שגרם לבני האדם להאמין שאללה לבטח שוכן בקרבתה, על כן פיזרו בה מקדשים ומזבחים וקראו לה בשם קודס [קודש]. האישה הנחמדה הזאת הביעה מחאה נמרצת כאשר שמעה אותי שואל את זכריא אחרי שבירכתי אותו לשלום: "האויב הציוני כבר הגיע?" כמובן, לא ציפיתי לכך שתבין ערבית. לאחר שעתיים נודע לי שבעלה פלסטיני, שיש משהו שנקרא "זוכרות", ושאותו משהו הוא ארגון קטן העוזר לכל פליט פלסטיני שרוצה להתוודע לכפרו ב"פלסטין 48". בין שאר העצות שנתנה לי טל: "תנסה לעשות מדיטציה כיוגיסט שקדן כאשר תשב מול החוקרים בשדה התעופה".

מי יעז לטעון לאחר היום שהעולם אינו מזמן לנו שפע של הזדמנויות מאושרות, שאחת מהן שמה טל והאחרת – זוכרות, מבלי לשכוח, כמובן, את מכון גתה.

20/12/2009

בשעה שתיים־עשרה הגיעה התשובה לאימייל ששלחתי בשעה תשע, ושבו ציינתי את שמי והבעתי את רצוני לבקר במקום הולדת האבות והאימהות. כתבתי באנגלית, אך הכול העיד על כך שאני מתכתב עם אנשים דוברי עברית. הגיעו אליי שתי תשובות, האחת בערבית והשנייה בגרמנית. אם היה זה מובן מאליי שרנין, העובדת ב"זוכרות", תכתוב לי בשפת צמה ועמי, מאיפה באה לה הגרמנית? מהגרמנית של תומר ניתן היה להבין שהקשר בינו לכינה איננו מימים ימימה. הוא כתב לי: "אני מ'זוכרות'. קראתי את מכתבך, וכיוון שאהיה בברלין בתחילת ינואר עם אשתי הגרמנייה, חשבתי שנתראה שם, אם אין לך התנגדות כמובן. לבטח תרצה לשאול איך־ספור שאלות".

22/12/2009

“אשלח לך עותק של ההזמנה עם חתימתו של מנהל המכון. אני מציעה לך להדפיס אותה בצבע. נשמור לך חדר במלון הסוויטות אלקאזאר שבו מתאכסנים בדרך כלל האורחים שלנו. זהו מלון סביר ביותר ונוח. תודיע לי כמה ימים בכוונתך לשהות ברמאללה. אנו זקוקים לך ליום אחד, והשאר – לשיקולך. דרך אגב, אבו אלעבד ימתין לך עם המוניט בשער שדה התעופה וייקח אותך לרמאללה”.

היה זה תוכנו של אחד האימיילים האחרונים של ופא. היא התעקשה לכתוב בגרמנית. אינני יודע עד עכשיו אם היה זה עניין של הרגל, שכן היא גדלה בגרמניה, או שכן מחייבת העבודה במכון הנושא את שמו של נסיך משוררי גרמניה ושמשיתמו היא להפיץ את התרבות הגרמנית בעולם, או שמא היא פשוט איננה בוטחת בכתיבתה בערבית.

אני מצדי סברתי שעניין הדפוס הצבעוני הוא יומרות מגוחכת של הדור החדש, והיא אינה מענייני. לכן הסתפקתי בהדפסת ההזמנה בשחור־לבן כמנהגי מאז ומעולם.

5/1/2010

ברלין, קפה חניבעל, אגף המעשנים (או יותר נכון פרוזדור צדדי מפוהק בצד האחורי של האגף הראשי). תומר הוא צעיר בן 35 הנשוי לגרמניה ששמה מיקה, ומכאן, כך הבנתי, סוד הגרמנית שלו. אשר ל"זוכרות שלו", הרי היא קיימת בזכות התמסרותו הנלהבת לסוגיית הפלסטינים, ואולי אף רגש האשמה שלו כלפיהם, שהרי הוא חי למעשה על אדמתם ההיסטורית.

האם הבחירה בסמלה של קרתגו היתה מקרית? או שמא היתה הסיבה לבחירתו מקומו המרכזי של בית הקפה, או היותו בחלק הטורקי של קרויצברג, שכונה שתושביה הגרמנים עומדים להפוך למיעוט נרדף?

הוא הביא עמו לפגישתנו מפה של צפון פלסטין, וכן את כתב העת שלהם, המכיל תסקירים של הכפרים הערביים שאדמותיהם הופקעו. התבוננתי מעט בתמונות. בשני עמודים סמוכים מופיעות תמונות של הכפר עצמו שצולמו בתקופות שונות, ושמראות כיצד הושמדו ונמחו שרידיו כליל. דף ההדפסה הפשוט והבלתי מבריק, דבר שיש בו כדי להעיד על היעדר משאבים, היווה סיבה נוספת להתלהבותי מכתב העת. כולו היה כתוב בעברית, ורק המילה

“סדק”, שם כתב העת, היתה כתובה בערבית תחת השם בעברית ולצד השם באנגלית. בעודי מעלעל בכתב העת, שמעתי את השפה העברית מצהירה על חפותה מהיסטוריה ארוכה. שמעתייה אומרת לי: “גם אני יכולה להיות נחמדה”.

13/1/2010

יום לפני הנסיעה הזדמנתי באקראי לחנות לצילום מסמכים בעיר. נזכרתי בהזמנה ובהמלצה להדפיס אותה בצבע, ואמרתי לעצמי: “אולי בכל זאת...?”. הדפסתי שנית את ההזמנה, הפעם בצבע. מצא חן בעיניי כתב היד הירוק שבו חתם מנהל המרכז את שמו, והחלטתי לעטוף בניילון את העותק הזה כדי לשמור עליו, לא פחות ולא יותר. לאחר שעטפתי אותו לא ניתן היה להבדיל בינו לבין המקור.

לצד הנושא המרכזי שלשמו הזדמנתי – קריאה מספרי והשתתפות בדיון בעקבותיו, כללה ההזמנה פרטים שלא ביקשתי אותם אך הביאו לי תועלת רבה, כפי שנראה בהמשך. השתמע מהם שאני עתיד לסייר בשטחים הפלסטינים, וביניהם אלקודס. היתה זו מין אינטואיציה שעל־פי רוב רק נשים נהנות ממנה, בדיוק כמו המחשבה שעלתה במוחי להדפיס בצבע.

14/1/2010

המטוס הקטן על הצג הניצב מול המושב מראה שאנו טסים עתה מעל קפריסין. ואמנם טסתי; יתרה מזו, היתה זו הפעם הראשונה שבה הרגשתי שאני הוא זה שטס, ולא המטוס. המסלול של המטוס היה ידוע וברור, וניתן היה לשרטט אותו על נייר, ובעצם הוא משרטט על המפה שאני רואה על המסך הקטן, אך אני לא הפסקתי לברוח מפתרון אותה בעיה של אבי ואמי. עדיין לא נפרדתי מפלסטין כדי שאוכל להיכנס לישראל. “תל־אביב”, שומעת אוזני “יאפא”. כאשר אמרו לי שהמטוס ינחת ב"נמל התעופה בן גוריון", התוודע דמיוני אל “נמל התעופה לוד” בלבד, ומיד נזכרתי בצבא האדום היפני.

ממושבים קרובים שמעתי את הלהג הפלסטיני, ומהמושב השכן שמעתי עברית. לבי עמד על דעתו שאני נוסע לפלסטין שחלקה מדבר, באופן זמני, עברית.

ניסיתי לבדר את לבי בהעלאת זיכרונות ממה שראיתי בחניית הביניים באיסטנבול, אך הבידור לא צלח. ניסיתי להשתחרר

ממלעותיו של מצפון שנטוע בו רעיון “ניתוק מגע עם כל דבר ישראלי, פרט ליוצא מן הכלל אחד והוא משא ומתן אתם על דרך יציאתם מפלסטין”. משא ומתן זה אינו נזכר בהזמנה שאני נושא עמי. מה לעשות? הלב אמר לשכל: “בוא נניח זה לזה”. כך עלה בידי להתפנות לקבלת פני האבן הראשונה של “יאפא הלבבית” מבעד לחלון המטוס הטורקי. המטוס החל לנחות.

הייתי האחרון לצאת מהמטוס. המאבק של הלב עם השכל שיתק את רגליי. שיתק אותם גם הפחד מהחקירה המצפה לי עוד כמה דקות, ושיתקה אותם גם שיתקה ההרגשה של היציאה הסופית מהחיים הנורמליים והצניחה החופשית אל הלא־נודע. אם כך, למה למהר?

– איפה נולדת, חוסיין?
אמרתי לו.

בהרהורי הבאים שאלתי את עצמי אותה שאלה, כאילו התשובה איננה מצויה בדרכו הגרמני. ועוד איך יש לה תשובות, שכן מי יודע כמה פעמים נולדת הנשמה ובאיזה כבדת אדמה היא נולדת מחדש? את נשמתי אני מכיר במיוחד, היא נולדת מחדש כל אימת שאני מתוודע לאישה חדשה. אבל הפקיד בנמל התעופה בן גוריון הוכיח לי שמה שכתוב בדרכון הוא ללא ספק המקום הראוי ביותר להיוולד בו.

– איפה נמצא סחם אלג'ולאן זה?
אמרתי לו.

מאוחר יותר שכנעו אותי חבריי שהאידיוט הזה חשב שאני מהגר דרוזי מרמת הגולן.

– מה באת לעשות בישראל?

הוצאתי בגאווה רבה את ההזמנה העטופה עם החתימה הירוקה, והסברתי לו את תוכנה.

הוא לא שאל הרבה, ואני לא עניתי הרבה. אמר לי: “חכה כאן”, וחיכיתי.

כעבור עשר דקות ריקות, כמו לבי באותם רגעים, אמרתי לו שמחכה לי נהג בחוץ והדגשתי את המילה “נהג”. אמר: עוד מעט הם יבואו. והם באו. “הם” היתה אישה בשנות הארבעים לחייה. חשתי מעט הקלה, שהרי אישה קולטת את התוקפנות מהאוויר כמו קולט העשן בבית קפה עמוס לעייפה. היא דיברה איתי באנגלית בדיוק כמו עמיתה לפני, שנראה היה כי כל שידוע לו על העולם הוא שכל מה ששמו “גולן” חייב להיות ברמה, ובדיוק כמוהו האנגלית שלה היתה סיבה מספקת לגרום לך לסמוך על הידע שלך בשפות. לאחר ציפייה נוספת בפינה קטנה בת שני תאים, שיכולת לראות

את כל מה שנעשה בהם ממקום מושבך, קראה לי שנית והתיישבה מאחורי השולחן עם חברתה.

הדו־קרב המילולי נמשך קצת יותר מחצי שעה, אך רובו היה שתיקה. היה זה ההסכם שערכתי עם לבי במטוס.

שאלתה שברה את השתיקה:

– מהו מקצועך?

– Physician and Psychologist

– מה זה “פיזישיאן”? שאלה חברתה. אמרתי לה: זה Doctor.

היא טלפנה ודיברה בעברית, אבל הבנתי את שתי המילים שאמרה, שהרי הן היו בלטינית: “דוקטור לפיזיקה”.

מאוחר יותר אמרו לי החברים בעצמם שגילי המתקדם וה“קמע” עם החתימה הירוקה, הם שעמדו מאחורי ההיחלצות משש או שבע שעות חקירה “נורמליות”.

במהלך ארבעים דקות אלה הלם לבי על שער בית החזה ארבעים פעמים כדי לדבר ערבית, והשתקתי אותו. אולם אך עברתי את שער המזוודות וראיתי את שמי בערבית על לוח קרטון קטן שנשאו מי שחייב היה להיות אבו אלעבד, ומיד פרץ לבי את סוגרו ופתח בצעקות:

אתה בפלסטין.

אתה בפלסטין.

פניתי על האיש במעין התקפה, בירכתי אותו לשלום ולא חדלתי לדבר. זה אחד שחייב לשמוח אתי ולשוחח אתי בערבית בקול רם, אולי זה ישכנע את הקירות האלה להתערטל מהשפה הכתובה עליהם בטעות.

אולם פלסטין המשיכה להיכתב בעברית עד שהגענו לרמאללה. נסענו בדרכים שאת סודותיהן יודע רק נהג כזה המכיר את הדרך לא באמצעות קריאת שמות הרחובות כעמיתיו בעולם כולו, אלא באמצעות איסוף ידיעות אודות המחסומים, הן הקבועים והן הניידים, עד האחרון שבהם.

הוא דיבר מבלי להפסיק, ואני הייתי טרוד בתדהמה שהפכה למעין פחד. רציתי לצעוק לעברו: איפה פלסטין? כל מה שראינו סביבנו היו חוטי תיל המקיפים גבעות קטנות שהיו למבצרים, ושמותיהם דקרו את לבי יותר מהחומות שסביבם. חלפו על פנינו שתי חיות פרא מברזל שראיתי בעיניהן הרבות קנים של רובים. הנהג אמר לי בטון רגיל בהחלט: “אלה פטרולים שנועדו לשמירה על ההתנחלויות”.

האם רמאללה מסוגלת לרפא את כל המורסות הללו?

15/1/2010

למרות המיטה הנוחה הצלחתי להירדם רק לאחר קריאת המואזין לתפילת הבוקר. התהפכתי במיטתי, ועמי התהפכו התמונות של היום. בהתהפכות האחרונה הייתי אינדיאני אדום עור שעוזב את אימא אדמה זמן קצר לאחר המלחמה, וכששב אליה גילה שחיוורי הפנים ביתרו את גופה לחמישים חתיכות, והותירו ממנה לבני עמו אצבע אחת כדי שיחיו ממנה ולמענה.

קמתי משנתי לכבוד פלסטין, שהזמינה אותי לטיול. המלון שכן על שפת ואדי. יצאתי לאוויר הצח. גבעות, גבעות, גבעות... שלחתי מבטי אל האופק לארבע רוחות שמים ובירכתי בברכת בוקר טוב את הזקן ראשון שראיתי בדרך. מיהרתי להביע את מחאתי כאשר שאל אותי על מוצאי. האין מעידה כל שערך משערות ראשי על כך שאני פלסטיני? אמרתי לו: אני שב למולדת לאחר היעדרות ארוכה. גם הלב הביע את מחאתו, אך הפעם הוא מחה נגדי. הוא אמר לי: אתה נעדרת, ואילו אני לא נעדרתי ולו לרגע אחד. האיש סיפר לי על חלקת אדמתו הקטנה הגובלת במלון, וכיצד הציעו לו מיליונים כדי שימכור אותה, אך הוא סירב למרות שכמעט כל "ילדיו" חיים בקנדה. היו אלה יחסי רעות ואחוה ארוכי שנים שרקם עם עצי הלימון והאפרסק ששתל כמו ידיו. הבנתי שעצים אלה גם הם ילדיו. הדרך שבה ביטא את האות "קאף" היה בה כדי למחוק את כל תוגות האתמול. הרגשתי ש"חיוורי הפנים" לפחות לא הצליחו למנוע מאיתנו לבטא את ה"קאף" עלי-פי דרכנו.

שוטטתי ללא מטרה בכיוון ראש הגבעה, כלומר מרכז העיר. שתייתי עשר כוסות תה־מֶדְרְכּוּת וגם קפה, ועם כל כוס תה או ספל קפה שתייתי את סיפורי הצעירים המצפים לנישואים, והנשואים, שמצפים מצדם למצוא עבודה, או שיסתלק החם לעתיד מחמדנותו – "מה, אני גונב??", וכמו כן מצפים הם לסילוק הגדר ש"העכירה את חיינו".

גדר אחרת התגנבה ללפי. נזכרתי בהפגנה שהשתתפתי בה בברלין נגד נחש הבטון המחשמל. שם הגדר היתה בראש, מעין מושג מופשט, למרות אלפי התמונות שאת חלקן הנפנו כדי שיראו אותן הגרמנים. היא היתה תערובת של מושגים, ביניהם "הפרדה גזענית", "גזל אדמות", וכדומה, אך לא היה בה משום שלילת הזכות להתחתן, לעבוד או ללכת לבית הספר.

לפני הרפתקה זו סברתי ש"חיוורי הפנים" רוצים להגביל את פלסטין לשטח שמאחורי הגדר, כפי שהגבילו את אימא אדמה של אחינו מהסוויז והאפאצ'י לשטחם של מחנות קולקטיביים. מרואן, טארק ואחמד, שסיירו יחד אתי ברמאללה, שכנעו אותי ש"הם"

רוצים לקבור אותה תחת הגדר, והרי פלסטין עבור צעירים אלה היא עבודה, פְּלָה ובית ספר.

אבל מי ישכנע את הלב?

נפרדתי ממרואן אחרי שהבטחתי לו שניפגש שוב לשתות קפה עם אביו, בדיוק כפי שהבטחתי לאבו מחמוד, השכן של המלון, לשוב ולשתות קפה ביחד, וכך אבטיח לכל מי שאני רואה, ואאמין שיעלה בידי לקיים את כל ההבטחות האבסורדיות הללו. אך בסופו של דבר הגיע תחסין והצליח להשכיח ממני את כל ההבטחות. הדרך שבה השתמש לצורך זה היתה בהחלט משכנעת – הוא הביא לי עמו את פלסטין בדמותה הילדית – שלושת ילדיו, ואת פלסטין בדמותה הנשית – אשתו שנהגה במכונית. סיירנו סביב רמאללה במכונית, והצלחתי לראות בעיניהם של החמישה מופע של מצור אבסורדי: מתנחלים הגיעו עם הרוח אל הגבעות הסמוכות, כאילו בכוונתם לצור על העיר. פלסטין מלמדת את ילדיה אקסיומה האומרת: החר, לא תזינו הרוח. הוא אמר זאת בלהג הכפרי שנהג לדבר בו (לא חדל להתעקש לגור בכפרו, בית דקו, ולקטוף מכרמיו). ברגישותו לאסתיקה של הכפר ובמעקב שלו אחר השינויים שחלים בו, שהביעם בכתב ובעל־פה, הזכיר לי תחסין יקין את רסול גמזוטוב ואת הקשר שלו לדאגסטון. הוא לא הסתפק בכך שנתן לי להרגיש כי אנחנו שייכים לאותה אם, אלא עמד על כך שנמשש ביחד את מה שנותר מגופה המבוותר. ראניה, אשתו, היתה הגורם היחיד שהעניק קורטוב של ממשות וחום לחלום להחיות מחדש את הגוף הזה.

תחסין סיפר לי שחיילי הכיבוש צצרו את אחיו סעיד בלילה שעבר בכפרו. הסיבה למעצר היא פעילותו בוועד העממי למאבק בגדר. עובדת היותו איש פת"ח לא נתנה לו כמובן חסינות. תחסין לא שכח את מראה הטנקים ברחובות רמאללה, שהזכירו לאנשים את גבולות שלטון הרשות.

היום ביקר אותי ריז'רד, המתמחה במכון גתה. ביקורו היווה חלק מהתמחותו. ופא, האחראית עליו במכון, הטילה עליו משימה להדריך אותי בסיוור היכרות ברמאללה, זאת כיוון שהוא כבר שוהה בה מספר חודשים. סיפרתי לו מה ראיתי בעיר עד כה, והוא אמר לי שזה בדיוק כל מה שהוא מכיר בה. לכן הסתפקנו בשתיית קפה אצלי. הוא סיפר לי על שירותי התרבות שנותן המכון, ועל שלושת סניפיו ברמאללה, בירושלים ובתל־אביב. הוא גם ציין את הדבר החשוב ביותר שלמד על הגרמנים בפלסטין ובישראל, והוא שדבר אינו מאחד אותם – לא הזהות, לא המטרה, לא תוכנית הפעולה ואף לא הלהג הגרמני שמדברים בו בשיחות ובדיונים.

16/1/2010

מיהרתי לצאת מהמלון כדי שאוכל לחטוף מפלסטין כמה שיותר במסגרת הזמן שנותר לי לפני שיתחיל האירוע ולמלא את כיסי וזכרוני שאינם יודעים שובע. בזמן שצעדתי, הפעלתי את חמשת חושיי במלוא העוצמה, וניצלתי כל הזדמנות שנקרתה בדרכי לשוחח עם אנשים, מה שסייע לי להוכיח לעצמי שאני אמנם בפלסטין. למטרה זו התעקשתי להכניס לדבריי משפטים שנראו להם מיותרים, כגון: "כאן, בפלסטין", או "שם, מחוץ לפלסטין" וכדומה.

הפגישה הראשונה במכון החזירה אותי לקריקטורה הבינלאומית שאני עושה עליי מזה ארבעים שנה: השיחה הראשונה היתה בגרמנית עם ופא והמנהל שלה, הבאה אחריה באנגלית, כאשר הצטרפו אליהם תחסין יקין ומוחמד אבו זיד, ולעתים שוחחתי עם השניים האחרונים בערבית. נראה היה שהדבקתי את כולם ברגשנותי, וההבנה ההדדית, אפילו בנוגע לפרטים, הפכה להיות בעייתית. הלב שאל: "מדוע הם מתרגשים? הם הרי חיים בפלסטין, מה הם רוצים יותר מזה?"

שני העולמות ישובו מולי: חמישה או שישה מגרמניה, וכחמישה־עשר מפלסטין. נושא הישיבה הבינלאומית הזאת היה ספר בשם "מסע בין עולמות". הלב צעק: "אבל אני שב עכשיו ממסע זה". ג'יהאן אלחלו, שנכחה בישיבה ושיותר מאוחר התעקשה להכיר לי את הגלידרייה הטובה ביותר ברמאללה, התבוננה בתמונתו של יאסר ערפאת שהיתה תלויה על הקיר וביקשה רחמים על נשמתו בתערובת של אירוניה וכאב. בה בעת היתה זו בקשת רחמים על חלומותיהם של הצעירים, שהרי המצולם בתמונה היווה מכשול בפני חלומותינו, ועם מותו הפך לפסגתם.

18/1/2010

האמינו או לא, זוהי תחנת הטלוויזיה של פלסטין, והיא לא משדרת מדמשק, למשל, או מרבית עמון, אלא מפלסטין עצמה. שאלתי את עצמי, כאשר ראיתי את המבנה שדומה לבניין שנשטו הוריי בעקבות מלחמת האזרחים, אם אנחנו באלפאפהאני או בכורג' אלפראג'נה. אווירה אנרכיסטית זו הסירה את כל המתח הנפשי שאחז בי עקב השתתפותי בריאיון הטלוויזיוני הראשון בחיי.

במשרד הצמוד לאולפן שבתי שלושים שנה לאחור. אנחנו באלפאפהאני, במשרד המהפכה הפלסטינית, והצעירים נכנסים

ויוצאים בלי גינוני טקס. תרמוס הקפה המר היה הדבר הראשון שראיתי אחרי שבירכתי לשלום שלושה גברים בשנות הארבעים לחייהם וסיפרתי להם על התרשמותי זו. תגובתם היתה מאכזבת, שכן במקום להשתתף איתי בשמחתי על פשטות זו שרומזת על סגפנות מרדנית, סיפרו לי על מבנה חדש שמיועד להיות בניין הטלוויזיה.

לאחר זמן קצר הגיעה ופא. היא היתה זו שהודיעה לטלוויזיה על אורח שהגיע לרמאללה לכמה ימים, ושאלה אם הם מעוניינים לשוחח איתו ואיתה על האירוע. הציפייה לתורנו התארכה. שתינו עוד קפה, זו הפעם העשירית, ופטפטנו בינינו ועם האחרים שהתקבצו ב"משרד אלפאפהאני". הייתי מאושר לשמוע סוף סוף אישה זו מדברת בערבית, כאילו שגם היא "שבה" כשם שאני שבת. אחד הנוכחים דיבר על הבעיות שגורמים החרם על הסחורות מישראל ועידוד השימוש בסחורות פלסטיניות, דבר שהוא כמעט בלתי אפשרי. לבסוף נכנסנו לאולפן.

לאחר דיבורים על הכול ועל לא כלום, אמרתי בריאיון שהפלסטיני בשיקו והפלסטיני בטוקיו חשים מיד באחדות גורל כאשר מדובר בכיבוש ובשחרור פלסטין, זאת למרות המרחק העצום שמפריד ביניהם – אם כך, מדוע פת"ח וחמאס נלחמים זה בזה על אף שהמרחק בין רמאללה לעזה קצר ממנו לאין שיעור? אבל אז הם שינו את הנושא. האווירה הסגפנית שהשרו הבניין והרהיטים העלו במוחי רעיון, וקיוויתי כי הזמן יאפשר לי להציגו: מה יקרה אם הרשות הפלסטינית תסרב לקבל סיוע מבחוץ ותדרוש בכל תוקף להסתפק במה שמגיבה הכלכלה הפלסטינית? האם הצנע שייוצר בהכרח כתוצאה מכך ימנע שחיתויות? אבל הזמן לא הספיק, וסוגיה זו לא היתה בראש דאגותיהם של המראיינים, זאת למרות שנושא הסיוע עלה בעיתוני רמאללה במשך כל ימי שהותי שם, ונראה היה לי שסיוע זה הוא סם החיים של רשות חולה.

בשעה שתיים־עשרה יצאנו לדרכנו לבית לחם. תחסין ישב לידי במיניבוס, מנסה לפתור את חידות הגאוגרפיה, ההיסטוריה והפוליטיקה שראינו מהחלון. לדעתי, החידה הקשה ביותר לפתרון היתה זאת שלא הצגתי לפניו: כיצד ניתן לאסוף את חלקי הגוף האחד לאחר שנקרע לגזרים? בית לחם לא היתה רחוקה מרמאללה, אך נחש הבטון, הבולע את האדמה, ובני האדם הצליחו להרחיקה ממנה כך שהדרך אליה במכונית אורכת שעה ועשרים דקות במקרה הטוב. אותו נחש הפריד איבר אחר מהגוף שהיה קרוב הרבה יותר לבית לחם מאשר לרמאללה, הלוא היא אלקודס.

המוח מנתח ומפרק, בדיוק כאותו נחש, מחפש סיבות וחוקים, רוצה לראות את המציאות כפי שהיא באמת. לדידו פלסטין ניתנת

לשינוי כתא האמבה שצורתו משתנה, מתארכת, מופיעות בה מאה מותניים דקות, מתקפלת לתוך עצמה. אולם תא האמבה איננו מקצץ חלק מגופו ומשליכו. גם פלסטין לא עושה זאת, אבל לגדר הבטון יש היגיון משלה.

בית לחם, ג'בל אבו ע'ינים, אלקודס והיגיון הנחש שאם אינו מצליח לנשוך את קורבנו, הוא נכרך סביבו כדי לחנוק אותו ולחתוך את העורקים המחברים בין חלקיו, ואלה ניתקים זה מזה. הבחירה בגבעות הנמצאות בין ערים ומפרידות בין כפרים פלסטינים כדי לבנות עליהן התנחלויות הפכה את הנוף ההררי של פלסטין לקללה לאחר שהיה הדבר היפה ביותר בה.

בדירה שמכניסים אותך אליה העובדים בה, באווירה של כוורת דבורים, עובדת קבוצה "אלטרנטיבית", הראשונה שדפקתי על דלתה בבית לחם. לאחר כמה לגימות מקפה מר הרגשתי שבתוך לבו של מוחמד ג'אדאת עדיין שוכנת אותה פלסטין עצמה שאני מכיר.

גיליתי שזהו מקום של לב ממש כמו שעון הלב שאינו תואם את שעון המתכת והזכוכית. פלסטין של הלב איננה ניתנת ל"גזור-הדבק". עבודת הארכיון והמחקר בבלבלה אותי. אילו רק הייתי יכול לקחת אתי לברלין עותק מהמרכז הזה.

היה זה אחר הצהריים כשהתחלנו את סיורנו בבית לחם. בעיני רוחי ראיתה כאבן אחת ענקית, חלולה כאן כדי להפוך לבית, ושוכבת שם כדי להיות לרחוב. יער של אבנים פטפטניות, כל אחת מהן מספרת סיפור מההיסטוריה. אלא שאבן האבנים בבית לחם היא ללא ספק אוסאמה אלעיסה.

אוסאמה היה משוכנע, מסיבה שאיננה מובנת לי, שמוטלת עליו משימה להכיר לי כל אבן בבית לחם הנושאת עדיין סימני אומל של אומן פלסטיני קדום. תחסין לא גילה פחות עניין, אבל היה עייף יותר, בדיוק כמוני. אוסאמה שם לב לכך, והשוחד היה מנת פלאפל משכנעת בדיוק כמו האבנים שלו. בעוד אנו מתבוננים באבן שהיה חקוק עליה בית שיר ושהפכה למפתן של בית נטוש, החל לרדת גשם. הוא לא פסק במשך שעות, יורד כאילו הוא משתתף בצערו של אוסאמה על גורל האבן ההיסטורית, ויחד איתה על ההיסטוריה של בית לחם. רציתי להיות צודק בצערי, והרי הסיבה ההגיונית לתחושת הצער ניצבה שם בדמותם של נחש מבטון וישראל. אבל השמים הסכימו "לתת כתף" רק למתנחל, ואני הסתכלתי אליהם במבט של תוכחה והתרסה. המשכנו ללכת, למרות שנרטבנו, אל כנסיית המולד.

באותו יום חגגו הארמנים את חג המולד, ומספר הנוכחים בכנסייה היה מועט. האם זהו הגשם השוטף בלבד, או הקושי להגיע

עקב הגבלות מצד הכיבוש ומחסומיו – "נקודות ביקורת" בעברית, או אולי הסיבה נעוצה בהגירת נוצרים מהאדמה הקדושה, עד כי נותרו מהם רק רבע או שלישי, ואינך מופתע עוד לראות בבית לחם נשים עטויות חג'אב יוצאות מבתים שעל אבניהם חקוק צלב קדום?

הכרתי את תחסין לפני יומיים ואת אוסאמה לפני מספר שעות, אך הלב הכיר אותם מאז שילדה אותו אמו.

מאיזה אָתָר יוצרת פלסטין זמן מיוחד ללב?

מאיזה משי אורגת פלסטין מקום מיוחד ללב?

19/1/2010

מה שראיתי במהלך הנסיעה לאלקודס, ומה שסיפרו לי הנוסעים איתי במיניבוס, תחזק ושיקם את מושג האפרטהייד שגִשְׁחַק במוחי.

נותרו שלוש שעות עד למועד פגישתי עם טל. החלטתי בזמן הזה לתעות בעיר העתיקה. נכנסתי דרך בַּאב אלעאמוד והמשכתי לוואדי המרוצף אבנים שנקרא שַׁאֲרַע אַלְנְאָד, רחוב ראשי וכמעט ישר. בדמיוני ראיתי את עצמי בשווקי חֶלֶב הקדומים המקורים, והייתי ממשיך כך לולא ראיתי איש בשנות הארבעים לחייו בעל פאות מסולסלות וחובש כיפה שחורה. חשתי שעבר לי החשק ללכת, נשענתי על קיר ועקבתי אחריו. ראיתי עורך קניות, ואף נכנס לשיחה בעברית עם בעל חנות פלסטיני צעיר. הרגעתי את סערת רוחי בכעך שקניתי מרוכל, ושווחתי עמו ארוכות כדי ליהנות מהלהג הערבי של אלקודס. הוא שמח כשנוכח לדעת כי לא ראיתי סוג זה של כעכים אלא בפלסטין. המשכתי ללכת והנחתי לאלקודס להובילני לאן שתחפוץ. אין ספק שהיא הכירה אותי, שכן כיצד ניתן להסביר את פנייתי הספונטנית לסוק אַלְקַטְאֲנִין שלמרבה הפלא הגעתי דרכו לאלאקצא. למרות שזהו ביקורי הראשון ולא היתה ברשותי מפה? יתר על כן, כיצד ניתן להסביר את נוכחותו של מוכר הכעכים שם בדיוק בשעה שהייתי צריך אותו, ואת הגעתי לבית הקפה עם הספסלים שהזמינו אותי לשבת בדיוק כאשר חשתי צורך לשתות שלוש כוסות תה בבת אחת?

הרגשתי שאני מטפס על הגבעה לאלאקצא למרות מדרגות האבן שבקצה העליון שלהן עמדו שוטרי הכיבוש. שְׁמִי עזר לי להיכנס, שכן הכניסה היתה אסורה לכל מי שאינו מוסלמי. אחד השוטרים היה ערבי, והוא נטל על עצמו את מלאכת התרגום כאשר גיליתי את זהותי הערבית. הם חיפשו בתיקים ושאלו על סיבת

הביקור, ואני השקעתי מאמץ בלתי אפשרי להבין את הסיטואציה, שהרי ברור היה שמעשיהם לא היו כשלעצמם מתוך רוע, אך אני לא נרתעתי בגלל מה שהם עשו, אלא בגלל עצם נוכחותם. לא השכל הפרגמטי היה זה אשר הכתיב לי את רגשותיי, אלא הלב, הדבר המשוגע ההוא. יתרה מכך, אפילו כשהשוטר דיבר בערבית חשתי שהשפה היוצאת מפיו קוראת אותי לעזרה כאישה נאנסת.

באלאקצא הרגשתי שאני מכיר כל חתיכת פסיפס, ושאלתי על מה שאינני מכיר. רציתי לראות את הסלע. שאלתי עליו, ואחד הצעירים התנדב להדריך אותי אל פתח המערה שמתחתיו והחל לספר לי את סיפורם של הסלע והנביא מוחמד. לפתע התריס כנגדו איש בשנות הארבעים לחייו שישב שם, נשען על עמוד, והציג את עצמו כתושב אם אלפחם. הוא ביקש מהצעיר לחדול מהרמאות הזאת שאין לה כל סימוכין בחדית' המהימן. הרגשתי מיד שהצעיר המסכן הובס ללא כל סיבה, והרי בסך הכול הוא רצה להציג בפני המבקר הזר את פלאי המסגד. אמרתי דבר מה ומיהרתי לרדת במדרגות למערה ולגלות את המקום היחיד שהאדם יכול להתמסר בו לעבודת האל ללא מורא ההיסטוריה.

אחר כך הובילה אותי אלקודס ישירות לכנסיית הקבר. הייתי מאושר ולא ידעתי על מה ולמה. מעין שיבה לאישה שאהבת ונפרדת ממנה כדי לגלות שאתה עדיין אהבתה הגדולה על אף שהתרועעה עם כל מי שנקרה בדרכה.

ההליכה עם שני תיקים, אחד על הגב ושני ביד, עייפה אותי, אולם המשא שהכביד עליי יותר הוא ההתקפה המרושעת של יער הדתות הזה על חושיך מכל עבר. אלה דתות מאבן ומֶשֶׁק. אתה מסתכל בתוכחה אל עצי הזית, שניצבים שם מזה אלפי שנים, ושואל אותם כיצד אפשרו לכל הפנאטיות הזאת לעבור אל העיר ולהפוך לאבן את הדרכים ואת בני האדם שבה.

חיפשתי את המקום שקבעתי להיפגש בו עם טל. ראיתי שלושה צעירים לבושים בבגדים הדומים לבגדי שוטרים ושאלתי אחד מהם על המקום; ואז קרה משהו שהפך למעין נוהל: האיש שואל אותי על זהותי, ואני עונה לו שאני פלסטיני. הוא מעביר אותי אל עמיתו הדובר ערבית שהיה הפעם פלסטיני נוצרי, כפי שאמר לי. הוא הוסיף בגאווה שאיננו שוטר אלא "סקיוריטי". הפעם לא קראה לי השפה הערבית שלו לעזרה כדי להצילה מאונס.

נראה היה שעוררתי את סקרנותו של הצעיר, והוא החל לפטפט אתי ותיקן לי את הגיוי המילים בעברית שניסיתי לקרוא מה'וקט של עמיתו שחום העור ושמשמעותן היתה – משטרה. ההוא אמר לו משהו, והצעיר תרגם לי את דבריו: חברו האתיופי מאשים אותנו בכך שאנו מדברים ערבית בכוונה כדי שלא יבין אותנו. נפרדתי

ממנו כשראיתי את טל מגיעה מרחוק. לאחר זמן מה התיישבנו במסעדה של ארמני פלסטיני שניסה לשכנע אותי בפעם האלף שסבו של ישמעאל היה ארמני, או שסבו של "ארמן" הראשון היה ערבי.

"טל איננה מחיוורי הפנים", אמר לי הלב. השתוממתי על קביעתו הפסקנית, אך כיוון שהחלטתי קודם לכן להאמין לו, האמנתי.

מעט אחרי השעה שבע בערב היה עליי להתחיל את התמערבותי. בחרתי להתחיל אותה בתל-אביב. טל ליוותה אותי לתחנת המיניבוסים, וכאשר נפרדה ממני שלחה לי אלקודס מלווה אחר שצבע פניו לא הותיר מקום לספק ולשאלה של הלב אודותיו. היושב לצדי היה מכפרי שכם.

הדרך לתל-אביב לא היתה פלסטינית. לכן דעתו של הלב היתה נתונה לסיפורים על פועלי שכם המחפשים מבריה שמכיר היטב את המקומות שבהם נחש הבטון ישן, ושניתן לקפוץ מעליו. עוד נודע לי משכני שלנחש זה יש קוצים ממתכת גרועים יותר מזכוכית, ושקוצים אלה אינם ישנים. הוא הראה לי את הפצע העמוק בכף ידו וסיפר לי על הלילה הארוך שהוא שבו ליווה אותו המבריה אל הצד הנמוך והבלתי נצֶפֶה של הגדר כדי לטפס עליה ולחפש עבודה בחלק היותר כבוש של המולדת. הנחש אמנם ישן, אבל קוציו ננעצו בידו. האיש הגיע לבית החולים ואחר כך ישב בכלא במקום לעבוד.

תחנת המיניבוסים בתל-אביב קיבלה את פניי בדרך מוזרה. היא אספה נציגים מכל העמים שעל פני האדמה – שחורים, לבנים ומה שביניהם. תערובת זו של צבעים ושפות לא התאימה ללוח העץ האפור שעליו הוצגה. המראה היה כזה של בטון הלוכד את הנשמה. טלפנתי לתומר ואמרתי לו: "אני בישר..." ומיהרתי לתקן: "התכוונתי להגיד שאני בתל-אביב".

לא נשארתי בישראל זמן רב, שכן תומר מיהר להגיע והוציא אותי ממנה במכוניתו. ביתו היה אי קטן שנותק משכונת קרויצברג שבברלין ונשתל במרכז "ישר...", כלומר תל-אביב. במקרה התגוררה באי זה אישה ברלינאית חביבה ששמה מיקה וגם היא עברה יחד איתו. הרגשתי שהבית הזה מנסה לשאת אותי בכיוון ההפוך, והפיתוי היה גדול עקב תחושת הזרות.

תומר סיפר לי את הסיפור של הוריו. עבור שניהם היתה הציונות מעבר רוחני וגופני מלא. כלומר מעין פיצול אישיות מודע ורצוי שבעטיו לא ביקרו במקום הולדתם במזרח אירופה, זולת ביקור אחד שתומר נזכר בו: "זה היה ביקור נטול געגועים ונוסטלגיה", אמר לי. זהו הדור של בן גוריון.

תומר אוהב את השפה העברית, שפה שינק עם חלב אמו. הוא יודע אותה היטב, יותר מהאנגלית שבה הוא מדבר עם מיקה, אשתו הברלינאית, ויותר מהגרמנית שבה הוא מדבר איתי, וכמובן יותר מהערבית שלמד בצבא. הוא דיבר איתנו מעט בערבית במכוניתו וביקש להתאמן בה איתי.

הרגשתי חמימות קלה שבה ללבי, על כן אזרתי עוז ויצאתי למרפסת, כלומר שבתי לישראל. ישראל היתה בטון מזוין. השכונה הזכירה לי שכונה אחרת, אלמציטבה שבביירות, אלא שהרעש וההמולה ששמעתי היו בעברית. חזרתי לחדר האנרכיסטי לשמוע את סיפור חייו של תומר שמחטט בימים אלה במסמכי ארכיון המדינה העצום כדי להכיר את ההיסטוריה הפלסטינית של האבנים שנעקרו מכפרינו ושמהן נבנה מוזיאון ישראלי.

20/1/2010

השעה היתה חמש בבוקר. שנתי נדדה, כפי שציפיתי. נכנסתי למטבח והכנתי לעצמי קפה. תומר ומיקה ישנים בחדר סמוך, ובחוץ ישנה ישראל.

אבל ישראל היתה ערה לגמרי, בראשי.

ניסיתי לעשות סדר בדברים. בחדר הסמוך ישן איש עברי, ישראלי ויהודי לא דתי, מדבר אנגלית עם אשתו וחושב להשתקע בגרמניה, אם עבודתו כאן לא תהיה עוד בעלת שליחות כלשהי. לצדו ישנה אישה גרמנייה לא דתייה, העובדת בקרן רוזה לוקסמבורג הגרמנית השמאלנית שמנסה לעזור לפלסטינים בישראל. היא למדה כאן עברית, אבל מעדיפה לדבר באנגלית ומערבבת את כל השפות בעת הצורך מבלי לשים לב. במיטה זו שותה קפה ישראלי איש שלבו מנסה להיטהר מכל שפה שאיננה ערבית, ואילו פיו עוסק בזנות לשונית. בחוץ נישאים על רוב שלטי הרחובות שמות הקשורים להיסטוריה הציונית וכתובים בשני סוגי כתב – למעלה בעברית ומתחת בערבית. השוק, לעומת זאת, נטול כתב ערבי. שאלתי את תומר על בתי התפילה של היהודים, שכן לא ראיתי ולו אחד מהם בתל-אביב, והוא ענה לי שלא ניתן להבחין בינם לבין הבתים הרגילים. אבל אותם בתים עצמם יכולים גם להיות מביירות או מהונגריה. האם כל הארצות הגיעו יחדיו לתל-אביב והסירו את זהותן כדי שאיש לא יכעס?

האם זוהי בדיוק הסיבה לכך שכל ישראלי אינו סובל את שכנו? האם זוהי הסיבה לאותה קנאות גלויה או נסתרת שחשתי בה במשך ששת הימים האלה ושהזכירה לי את הערבים, בני עמי?

או שמא הסיבה נעוצה בכך שהם קברו את רגשות הגעגועים והנוסטלגיה כפי שעשו הוריו של תומר וכל הדור הציוני הראשון? הסכמתי ביני לבין עצמי על הניסוח הבא: "סוג מופלא זה של בני אדם ישב עם עצמו באחד הימים והחליט למחוק מזיכרונו את כל מה שהוא מכיר מלפני כניסתו לתל-אביב, ובכלל זה את השפה. הוא החל ללמוד עברית ובה בעת לדבר בה, וכיוון שאסר על עצמו להשתמש בשפתו המקורית, הוא נקלע לצרה כשרצה להביע את רגשותיו הכרוכים בה. לפיכך מחק גם רגשות אלה. הצורך בדבר שאיננו קיים הוא אבי ההמצאה". כך הבנתי את סוד גירושם של תושבי הארץ המקוריים, וביניהם אבי ואמי. היה זה חלק מתכנית המחיקה, שכן הם מזכירים את ההיסטוריה שחייבת להפוך ל"לא קיימת".

אם כך גם אני מחוק.

כך הבנתי את סוד התעקשותו של לבי לדבר ערבית. אבל תומר סיפר לי שהוא מדבר עברית, ושאינו יכול להביע את רגשותיו בחופשיות אלא בה. כך הבנתי את סוד הבעיה שיש לו עם משפחתו. תומר השיב לעברית את רגשותיו.

מיקה הוציאה אותי מהרהוריי כאשר ראיתיה מזנקת למטבח, מובלת על-ידי אפה שהריח את ריח הקפה. היא התיישבה על הספה מולי, אוחזת בספל, סיפרה לי על העבודה שמחכה לה היום ושאלה אותי על התוכניות המשותפות שלי ושל תומר. ענית לה: "אלקבאעה".

אלקבאעה צריך היה להמתין עד שתומר יקיץ משנתו ועד שיצלצל הטלפון של רנין, עמיתתו הפלסטינית. קיוויתי שהיא תתלווה אליי לא רק למקום הולדתם של אבי ואמי, אלא גם לכפר יאסיף, זאת כדי לראות כיצד הצליחו אחדים מבני דורו של אבי להחזיק שם מעמד, וכדי לקשור אליהם חוט שאת קצהו האחר אשא עמי לברלין.

עיינתי במפת הכפר ששרטטתי בעצמי, כאשר שמעתי את תומר ממלמל "בוקר טוב". במהלך ארוחת הבוקר הקצרה טלפנה רנין להתנצל על כך שנבצר ממנה להגיע הבוקר עקב עיסוק כלשהו, והציעה לצאת בשעה שתיים בצהריים. שמעתי את תומר עונה לה בעברית, וציפיתי שתבקש לדבר איתי ישירות. היתה זאת האקסיומה של הלב, שהרי רק היא ואני פלסטינים. אך היא לא עשתה זאת. השקפתי דרך החלון. גם מצב הרוח של השמים היה בכי רע, ואפילו השמש לא התלהבה מהרעיון לבקר את האדמה בימים אלה, ובכלל בשעה ארבע או מעט אחריה היא שוקעת, והנסיעה במכונית אורכת שעה חצי. אמרתי לעצמי: "אפילו את, רנין?" ולתומר אמרתי: "ניסע בלעדיה, עכשיו, אחרי הקפה". האם

אלקבאעה צחק או בכה כאשר ראה אותי מגיע מרחוק במכונית שנוהג בה ישראלי?

בדרך הארוכה מתל-אביב לאזור צפת בצפון הרחוק ראיתי הכול ולא ראיתי דבר. תומר ואני דיברנו על הכול ולא אמרנו דבר. ברגעי שתיקתי הממושכת התבוננתי ב"מכונית השיבה" הזאת, מנסה לתחוב אותה בכל דרך אפשרית לארכיון המוח, אך הוא דחה אותה בנוקשות לאחר שלא הצליח למצוא לה מקור כלשהו ב"רשומות" שלו. היה למוח המזועזע הזה קל יותר להתעסק עם מטוס השיבה, על אף שהדרך ברלין-איסטנבול-תל-אביב איננה קלה לעיכול, ולשם כך נאלץ לקרוא "נמל התעופה לוד" במקום "נמל התעופה בן גוריון". בכך הוא קשר קשר עם משחק הלב, הגם שבוודאי גילה את ילדותיותו. כאן הוא קורא: הרצלייה, נתניה, אור עקיבא, רמת השופט... ונועל את שעריו ומצטער על אכזבתי: השמות האלה אינם בארכיון, כפי שיש סוגי רכיבים בארכיון, כמוכילים לשיבה, שאינם הולמים כלל מכונית זו.

החלטתי לפתוח ארכיון חדש שיהיה הפעם רב-לשוני. היוטיוב בברלין החל בעבר ללמדני את השפה שאני רואה אותה כאן בכל מקום, ושהיא שפת האם של תומר, אף על-פי שהיא איננה שפת אמו. אמו של תומר בחרה את פיצול האישיות שלה במודע, ובכך חיסלה את ילדותה. ואילו אני הולך בכיוון ההפוך בדיוק.

האמנם אני הולך בכיוון ההפוך? האם תומר מוביל אותי במכונית זו למחוזות ילדותי? נולדתי בסחם אלג'ולאן שבסוריה ושמעתי באוזני הילד שלי את הלהג הקבאעי יחד עם הלהג החוראני ולאחר מכן הדמשקאי. למדתי לשחות בנהר יזיד, שהוא אחת ההסתעפויות של נהר ברדא, וכמעט שטבעתי כמה פעמים בגלל הזרם, אלמלא נאחזתי בענפי עץ תאנה גדל מידות ששמר שם על קברו של אחד הקדושים. ילדתי נכנסה לאלקבאעה באיחור של שנתיים.

מאז החלו להבחין בין המילים שמעו אווניי שתי מילים שחשבו אותן לנרדפות: "פליט" ו"אלקבאעה". הראשונה עתידה להיות בגיל בית ספר סיבה לקרבות, חלקם עם אבנים וקלעים, נגד ילדי האיכרים תושבי אלקבון, הכפר שבו עובר נהר יזיד; ואילו המילה השנייה הייתה סעיף חובה בכל שיחה בין אמי ואבי בשעות הבוקר המוקדמות. בעוד אבי מכין את הקפה ובעודם שותים אותו, סיפר כל אחד מהם לזולתו מה ראה בחלומו מאלקבאעה.

אלקבאעה לא שייכת אפוא לילדות-הראייה שלי. התמונות הללו, שהשאירו את רישומן בזיכרוני, תמונות עין אלמקלד וקשתות בית האבן שלנו, הן מפעולת המוח שאיננו מסוגל לדמיין לעצמו את מה שהוא שומע מבלי להמחישו בתמונות. האם זהו חלק

מילדות-השמיעה בלבד? ומה עם ילדות-העור? שהרי העור היה מי שספג את האבנים של ילדי אלקבון ואת השוטים של מלאכי החבלה במודיעין הסורי. ולבסוף, היכן יש לתייק את המשפט "חוסין מאלקבאעה שבמחוז צפת" שענה על תיאור "מקום המגורים הקבוע", להבדיל מ"מקום המגורים הזמני" שהיה שונה בכל תקופה של חיי? זה לא היה טבוע רק בזהות האישיית שלי, אלא גם בלבי. האם לתייק אותו תחת ילדות-השפה, או ילדות-הניירות, או ילדות-הלב? מדוע לא אתן מנוחה לנפשי, אבחר ילדות מאדמה וממים ככל האנשים, ואנשק את ידיו של מי שבסמכותו להחליט להתיר לי לבקר בסחם אלג'ולאן ובאלקבון? מדוע לא הצליחו שני כפרים אלה להשאיר את רישומם בלבי, ואילו אלקבאעה הצליח בכך, אף שלא ראיתי ולו אבן אחת מאבניו?

המכונית הגיעה לייעדה. היינו בטוחים בכך לאחר שהשווינו בין מפת ישראל חדשה ביותר למפה אחרת בת חמש שנים. נאלצנו לעיין גם במפה ישנה זו, ששרטט פלסטיני בשם סלמאן אבו סתה, שכן המפות הישראליות אינן מראות משהו ששמו אלקבאעה. החל מגבעה זו כל אבן עשויה להיות מאלקבאעה. החלפתי את המכונית בלב, ואת מפת הנייר במפת ילדות-השמיעה. עתה עיניי בנות דקתיים. חשתי ברעבונן האדיר, כוחל שעליו לבלוע מזון במשך שעות כדי גופו יהפוך לבוגר והוא יוכל לבסוף לעוף כפרפר. הן בלעו כל עלה זית ושלחו אותו מיד לארכיון הזיכרון. אין ספק שהדרך הזאת חדשה, שכן הדרך היחידה שהובילה לכפר עברה מאחורי הוואדי. על הגבעה הסמוכה היתה מושבה שתושביה היו לבטח אלה ששלחו את הבקר שלהם לרעות באדמת אלקבאעה. הם אף בנו ברוב חוצפתם חומה נמוכה סביב הכפר, ונאלצנו לפתוח פרצה בגדר התיל שלה כדי להיכנס. עצי זית קדומים, פרות רועות בכל מקום, דשאים, עשבים, סלעים...

כן, אלה הם ארבעת הוואדיות שעליהן סיפר עבד אללה אלרפאעי, ואלה הם שיחי הצבר. אבל היכן בית סבי, החאג' חמאדה, המומחה לקשתות? אמנם אני יודע מהזיכרון השמיעתי שלי שכנופיות הציונים פוצצו את הכפר ב-48', וששודדים אחרים השלימו את המלאכה וכוזו הכול, מיד לפני שמחו את סימני ביזתם. אך היכן האבנים?

ראיתי בעיני רוחי את חורבות בתיהם של משפחות אלרפאעי, אלשוואהין, עבד אלע'ני ואלחמאחי, ושל שני פלגי משפחות אלמסארוה ואלחג'אג', צועקים אליי מרחוק: "תקפוך לבקר את השכנים", ועוד ראיתי את התושבים מתקוטטים בינם לבינם למי יהיה הכבוד לארח את מי שנעדר זמן כה רב ושב, והם מצייפים אותו בשאלות על הילדים, ומדוע לא הביא אותם אִתו כדי שיכירו את

המקום שבו גרו הוריהם וסביהם.

אבל איש לא צעק, והאבנים נגנבו.

תומר ואני היינו שקועים בדיון על יסודות הבתים שפוצצו, ואילו אפי וידיי היו שקועים בועתו. לימדתי את תומר על הח'רפיש והעולש וכיצד אוכלים אותם. לפתע גילינו באר מכוסה למחצה בלוח בטון, שנראה כאילו נפל עליה בעקבות רעידת אדמה. במקום ההוא הצלחנו לראות בוודאות יסודות השייכים לבית אבן.

על הבאר סוכך עץ תאנה ענף. נתתי את המצלמה לתומר, נשענתי על העץ ופרצתי בככי. אינני יודע מדוע השתגעו השמים לפתע. נכון שהגשם החל לרדת לפני שנכנסנו לאלקבאעה, אבל עכשיו זה לא היה גשם כי אם תותחי מים שלא מצאו להם אויב זולתי וזולת תומר המסכן. התעקשתי לחפש אחר הקשתות של החאג' חמאדה ובתי הבד וחביוק המים של מעיין אלמקלד ו...ו... אלא שעכשיו אני נוטף מים ושנאה. עמדתי להגיד לתומר: תראה מה רוצים השמים, שהרי הם מדברים היום בעברית. שבנו אל המכונית בתוך ערפל כבד, שהסתיר לי כמעט לגמרי את אלקבאעה שלי. תומר אמר לי משהו, אבל הבכי החנוק מנע ממני להשיב. ידעתי ששתי עיניים אלה שבוכות אינן שלי. הן של אבי, ושאני רואה דרכן את אלקבאעה שלו שביכה אותו במותו. אבל באלקבאעה ההוא היו בתים וקשתות ובתי בד. מה היה עושה המסכן אילו ראה מה עשו לאלקבאעה שלו?

הדבר הראשון שאמר תומר במכונית: "אתה סולח לי? גם אני נמנה עם אלה ששללו ממך את אלקבאעה".

21/1/2010

"איך אני מגיע ליפו?" שאלתי את תומר.

"תלך ברחוב הראשי צפונה, מקסימום עשר דקות".

הלכתי צפונה. תיארתי לעצמי ששלט כלשהו יפתיע אותי בברכת "ברוכים הבאים" ליפו, כמו בכניסה לכל עיר. אבל יפו שלחה אליי דבר מה מרשים ומשכנע יותר מכל שלטי הערים. ילד שחום עור רץ אחרי ילד וילדה גדולים ממנו במעט וצועק: "תחכו לי". שאלתי את הילד למה הוא לא מחכה לאחיו. לפתע שאלה אותי הילדה אם אני ערבי. שמת לי לב שחזרתי על אותה טעות שעשיתי ברמאללה בכך שנשאתי תיק גב הנראה כתיק של תיירים. נודע לי מהקטנים שאני מעכשיו ביפו הערבית, והם הובילו אותי לדרך הים שלא היתה רחוקה. ניסיתי לקרוא את המילים בעברית ולהמציא להן פירושים, אך לפתע נעלם הצורך לנסות ולפרש את המילים.

אלה פשוט שמות של ערבים בני ערבים. נכנסתי לאחת המסעדות וביקשתי בערבית צלחת פול והדגשתי את המילים "פָּחַל אלֶבְצַל" ופלפל חריף. כעבור זמן מה נכנס בעל המסעדה. שאלתי אותו, בהצביעי על רשימת המאכלים, מה פשעה של השפה הערבית שחוסלה באופן שכזה, שכן הכול היה כתוב בעברית ובאנגלית, ולא היתה בה אף מילה בערבית, אף על פי שכל המאכלים היו ערביים. האיש צחק כאילו סיפרתי לו בדיחה. הצגתי אותה שאלה עצמה בסופרמרקט קטן שהמוכרת בו עטתה חֶג'אב והעובדים היו שחומי עור ובעלי חזות פלסטינית. התשובה היתה שהאנשים כאן כותבים בעברית.

החלטתי להמשיך ללכת, ולפתע ראיתי חנות אחת שמתנוסס עליה שם הכתוב בערבית. גם השם עצמו היה מפתיע: "בית קפה באב אלאחארה" ורק בערבית.

22/1/2010

התעוררתי לקול קריאת התרנגול הראשון באלקודס, אבל לא הייתי במיטבי. התמונות של היוםיים האחרונים שבו אליי, אם הן בכלל עזבו. התהפכתי במיטה ויחד אתי התהפכו שני אלקבאעה, ולא ידעתי לאיזה מהם אני שייך.

טל, שעמה נפגשתי אתמול אחרי שהגעתי למלון באלקודס, טיילה איתי בלילה בסביבות העיר, שקללתה הגדולה ביותר היתה קדושתה. על אחד הספסלים המשקיפים על העיר ראיתי צעיר וצעירה שהזכירו לי את ימי נעוריי. לא הייתי שם לב אליהם אלמלא הבחנתי בחשיכה במשהו שעורר את תדהמתי. שאלתי את טל אם הצעיר אכן נושא רובה או שמא החשיכה גורמת לי לראות דברים שאינם קיימים. היא אמרה לי בפשטות שהצעיר הוא מתנחל יהודי, ושהם רגילים להסתובב כאן עם הנשק שלהם, אפילו אם הם מבלים בטיול רומנטי. שאלתי אותה איך היא חושבת שהצעירה מרגישה במצב זה, היא משכה בכתפיה ואמרה: "מי יודע, אולי היא חושבת שזה סקסי". שני המתנחלים נעלמו ואת מקומם תפסו חמישה נערים ערבים. הם רבו ביניהם, ואני הסתכלתי עליהם בסקרנות. ארבעה מהם התנפלו על החמישי. שאלתי אותם אם הם אינם מתביישים במעשה המחפיר שלהם, אך הם המשיכו בשלהם. ביקשתי מהם בפשטות: "תעשו לי טובה ותפסיקו עם זה", ואז הם הסתלקו, כנראה כדי לארוב לו בעיקול הראשון. כאשר נותר המותקף לבדו, שאלתי אותו על סוד המריבה והתברר לי שזהו חשיש.

קבענו להיפגש היום בשיח' ג'ראת. היה זה יום שישי,

וככלל יום שישי נפגשים כמאה משרידי מחנה השלום הישראלי עם קבוצה אחרת של ערבים להביע הזדהות עם הקורבנות של המתנחלים בוואדי הקטן של אלקודס שהתפרסם בעולם כולו. לפני כן הסתובבנו מעט בוואדי. הדגלים הישראליים שהתנוססו על כמה בתים היו הדגלים הגדולים ביותר שראיתי בחיי, באורך וברוחב של מספר מטרים. שאלתי את המלווה שלי לפשר הדבר, והיא ענתה: "אלה מתנחלים המתגוררים בבתים שנכבשו".

ההפגנה היוותה הזדמנות לראות רבים מאלה שהייתי קורא את שמותיהם בעיתונים, כאורי אבנרי ומוחמד ברכה. שני ילדים בעלי חזות פלסטינית הניפו שלט נגד ההתנחלויות. כל אחד מהם ישב על חבית גבוהה, דבר שגרם לי לשאול אותם על הטקטיקה החכמה הזאת ואם הם יכולים לקרוא את מה שכתוב על השלט. "לא, אבל הוא אומר שאלקודס היא ערבית", ענו לי. טל הכירה לי את בנה שהשתתף בהפגנה. בעלה היה בנצרת. אמיר לומד לטינית ויוונית, אישיות חולמנית הנוגעת ללב. אביו הנצרתי ניבט מעיניו, אך בכל השאר הוא דמה לאֶמו. אֶם זו גררה אותי ללא שהיות הרחק משם רבע שעה לפני סיום ההפגנה. היה זה בלי ספק אינסטינקט אמהי, שכן נודע לי מהעיתונים שנעצרו חמישה־עשר איש אחרי שנמלטנו משם.

23/1/2010

המלון היה בוואדי אלג'וז. המפה שלי הובילה אותי שנית לשיח' ג'ראת. תהיתי מהו סוד קסמו של הוואדי הקטן הזה שגרם לי לוותר על שאר אלקודס. האם ראיתי בו קבאעה חדש החי בדיוק עכשיו את שנתו הארבעים ושמונה? האם רציתי לומר לכל ערבי וערבי שם: "די לנו בקבאעה אחת?" על שפת הוואדי פגשתי באקראי צעיר שטרם מלאו לו עשרים שנה על־פי הערכתי. בירכתי אותו לשלום ושאלתי אותו מה קורה בשכונה. הוא הביט בי בחשד ושאל אותי מי אני ומדוע אני מגלה עניין בסוגיה. אמרתי בלי לחשוב פעמיים: "אני עיתונאי". לא הספקתי להתחרט על התשובה הפיזיה הזאת, וכבר ביקש הצעיר לדעת מאיזה עיתון. האמירה שאני עיתונאי בלתי מקצועי לא הועילה לי. לאחר השבת אמונו של הצעיר, דבר שהיה כרוך בטרחה רבה, ולאחר הצגת זהותי האישית, שהיתה לה השפעה חיובית, אינני יודע עד עתה מדוע, הסכים עמאד ללוות אותי לאוהל המשפחה שהמתנחלים גירשו מביתה.

אין מילים בפי לתאר את מראה האוהל והמשפחה האוכלת את ארוחת הבוקר "בטבע", כלומר לצד הדרך, ובה בעת היא רואה את

ביתה בדיוק מולה, בצד השני של הדרך, מכוסה כמעט כולו בדגלי ישראל. בירכתי לשלום את נאסר אלע'אוי, איש בעל גוף ומוזקן, והצגתי את עצמי ואת חברי. האיש הזמין אותי להשתתף באכילה מצלחת הפול הענקית שעטו עליה שישה אנשים לפחות. התנצלתי ואמרתי שכבר אכלתי, והתחלנו לדבר.

נאסר אלע'אוי הוא החוליה האחרונה בשרשרת תושבי הבית הזה שהפך להפקר, והוא סיפר לי את סיפורו בין נגיסה אחת בפול למשניה:

הסיפור החל ב-1948, כאשר המשפחה עזבה את סרפנד ועברה "להתגרור" במחנה אוהלים שנודע אז בשם מחנה אלשיח' ג'ראת. אבי המשפחה עבד בבית אלחסיני. לאחר שמונה שנים, "נתן" האיש את כרטיס המזון שלו תמורת יחידת מגורים זו שמולנו, המכוסה בדגלי ישראל. התנאי היה שהבעלות עליו תעבור לאיש לאחר תשלום דמי שכירות סמליים בסך שילינג בשנה במשך שלוש שנים. זה מה שאכן קרה בפועל, והבעלות הועברה בטאבו הירדני בשנת 1959. לאחר הכיבוש הישראלי לא השתנה כמעט דבר, עד שבשנת 1990 הגיע אדם בשם סולימאן חיג'אוי והציג אישור בעלות הרשומה בטאבו על שמונה־עשר דונם, כלומר על כל שטח הוואדי הקטן, בטענה שהוא הבעלים האמיתי. עם זאת הוא הסכים להשאיר את הדיירים בבתיהם. מאוחר יותר הוכיחו עורכי דין כי הבעלות הזאת קיימת דה־פקטו באמצעות רישומי הטאבו הטורקי. הבעיה העיקרית החלה כאשר הגיעו גלי המתנחלים החדשים לאחר סיפוח אלקודס המזרחית אל העיר המערבית. המתנחלים החלו לנסות ולכבוש את השכונה בפועל, זאת במקביל לניהול מערכה משפטית בבית המשפט. המערכה האחרונה התנהלה בשלושה שלבים: בשנת 2002, בשנת 2006 ובשנת 2008. המתנחלים הציגו שטרות בעלות שוויפו בדיוקנות רבה ושתאריך הבעלות המצוין בהם קודם לתאריך הרישום בטאבו של הבעלות הערבית. בית המשפט אישר אותם כמובן, והכין צו פינוי שהוציא עוד קודם לכן אך השהה אותו. כך איבדו משפחת אלע'אוי ושבע משפחות נוספות את בתיהן.

במהלך תקופה ארוכה זו קרו דברים רבים. עמותת המתנחלים הראשונה "מכרה" את הבתים לעמותה שנייה, ובסופו של דבר הם "נמכרו" לעמותת "נחלת שמעון". הוקם "ועד שכונת אלשיח' ג'ראת" שהעביר את המידע לשגרירויות של מדינות אירופאיות ואמריקאיות. אשר לרשות הפלסטינית, הרי ניתן לסכם את "עמדתה" במשפט אחד והוא: "אין כסף והמצב קשה". בהמשך שמעתי דעות אחרות בנוגע לתפקיד הרשות. אחד מהם הצביע בידו על בניין שעל קירותיו ראיתי את סמל הסהר האדום, ואמר לי שארגון הסהר האדום קנה אותו כדי להצילו מידי המתנחלים שהציעו עבורו פי

שלושה ממחירו. מישוהו אחר לא רק שהטיל ספק בהגינות ובצדק של הרשות בחלוקת הסיוע, אלא אף האשים אותה בשיתוף פעולה עם שירות הביטחון הישראלי. שאלתי את האיש אם מתקיים קשר ישיר כלשהו עם משפחות המתנחלים שכבשו את הבית, והוא ענה לי שהם אינם רואים את עצמם ככובשים, שכן הם שכרו את הבית מהעמותה. ככל שוכר אחר, אבל הם נמנעים מחיכוכים ומיצירת קשרים. בסיכומי של דבר, כל המשפחות המגורשות מבתיהן מצפות לכך שאחת מהן תזכה במשפט, וזה מספיק על מנת להוות תקדים העשוי לשנות את כל מהלך העניינים. "אבל הערבים מפסידים ב-95% מהמשפטים הנוגעים לבעלות על קרקע שמתקיימים בבתי המשפט הישראליים", אמר האיש בכאב.

בינתיים הגיעו שני עיתונאים גרמנים להם תרגמתי את מה שמעתי. התכוננתי להיפרד מהמשפחה כאשר שמעתי קולות כעוסים עולים מקצה הרחוב. "עדר מתנחלים", אמר אחד הצעירים, ומיד הצטרף לשניים אחרים כדי לענות להם. ביקשתי מהם לתרגם לי את דבריהם, אך הם סירבו ותירצו זאת בנוכחותה של אשתו של נאסר אלע'אוי בינינו. אז הבנתי את אופי ה"דיאלוג"...

במרחק מה מהאוהל של משפחת אלע'אוי ביקרה קבוצה של יהודים דתיים במערה שאותה הם מקדשים ושנקראת "מערת שמעון". הסקרנות גרמה לי להתקרב אליהם מעט. שמת לב שאחד המתנחלים הדתיים מביט בי בחשד, וללא שהיות שאל אותי בגסות רוח מה אני עושה במקום הזה. רציתי להשיב לו בשאלה – מה אתה עושה כאן, אבל הסתפקתי בכך שאמרתי לו שאני עיתונאי. הוא אמר בטון פסקני שהוא אינו אוהב לדבר עם העיתונות, אבל דבר אחד העולם כולו צריך לדעת – כל דבר כאן הוא יהודי, וכך יישאר! שאלתי אותו על הפלסטינים, והוא ענה לי בפשטות: "הם צריכים ללכת לים".

עקפנו את המערה וטיפסנו אל שפת הוואדי, אל המקום שעליו מתנוסס דגל ישראל ענק, ביטוי להתגרות ולהתרסה. את תשומת לבי משכה ערוגה של ורדים יפהפיים מול בית קטן הנושא שם ערבי. קראתי "ח'ליל אלפרחאן", והחלטתי להיכנס, והנה אני ניצב לנוכח טרגדיה פלסטינית נוספת. בבית בן שני חדרים גרות שמונה-עשרה נפשות, מהן שתי בנות נכות ואבי המשפחה הסובל מאוטם שריר הלב בנוסף למחלות לב וכליות אחרות. גם אותם מאיימים לסלק.

חשתי שאלקבאעה החדש שלי נקרא עתה אלשיח' ג'ראח. בערב חזרתי ליפו להיפרד מהים הפלסטיני. משם טלפנתי לתומר, והוא הזמין אותי לבית קפה שבו הוא נוהג לשבת עם מיקה. הלכתי לשם.

היה זה בית קפה לצעירים בעל צביון אנרכיסטי. כאן מסתתר הכיבוש, כאן מסתתרת ישראל ועמה פלסטין – כך שיערתי, במיוחד אחרי שהתחלנו, אנחנו השלושה, לתכנן עידן חדש הדומה לחלומות באקונין – ללא מדינות, ללא משטרה, ללא טנקים. היינו שקועים בשיחה עד שמישהי שישבה סמוך לנו במושב המרווח הביעה את כעסה על צחוקנו הרם, ולא היה טעם להתווכח אתה. היא היתה עסוקה בכתיבה במחשב הנייד. לא שינינו את טון דיבורנו. הייתי טעון ועלה בי הצורך להתפרץ. לאחר שעה סגרה האישה העצבנית את המחשב שלה, הפנתה לנו את הגב והחלה לרקוד לבד, עם החלון.

הפרידה בבית היתה נרגשת מאוד. תומר אמר שהוא גילה סוף סוף כי עבודתו ב"זוכרות" תהיה כנראה שליחותו בחיים או חלק ממנה. הוא אמר לי: "זהו זה, ראית עכשיו את אלקבאעה, אתה מתכוון לחזור?" אמרתי לו, כאילו שהשיבה מחכה לדעתי: "בוודאי". מיקה נתנה לי במתנה ספר בערבית בשם "השמאל הפלסטיני, לאן?". לא ידעתי במה להודות להם. מצאתי במוזודה עותק של ספרי ונתתי להם אותו. כתבתי עליו את ההקדשה הבאה: "לתומר, צעד ראשון בדרך השיבה".

24/1/2010

השעה שבע בבוקר. אני אוסף את בגדיי ועורם אותם במוזודה בתחושת מה של אַבְלוּת ותוך עייפות רבה עקב חוסר שינה. לפתע אני נתקל ליד הספרים בשקית ובה אבן קטנה ושני שתילים של זעתר שהבאתי אתי מאלקבאעה. כאן נעצר הזמן לרגעים, או אולי הוא שב חמישים ושש שנים בדיוק לאחור, אלה שנות חיי.

אז מי בכלל אמר שעזבתי אותו?

ח ו ס י י ן ש א ו י ש

ב ר ל י ן

2 8 / 2 / 2 0 1 0

סדק - כתב עת לנכבה שכאן, גיליון 6, מאי 2011
לקראת שיבת פליטים פלסטינים

מערכת: עפר כהנא, אסנת בר-אור, איוב אעמר, נורמה מוסי, איתן ברונשטיין, תומר גרדי, עמר אלע'בארי
עורך: תומר גרדי
עריכה חזותית: עפר כהנא, פרהסיה
צילום: אסנת בר-אור, פרהסיה
הפקה: עמותת זוכרות
עריכה לשונית והגהה: אפרת אבן-צור
מוציאים לאור: פרהסיה, זוכרות

